

Exploatering av utländska arbetare i Norden

KNS Konferanse Arbeidsmarkeds kriminalitet

15 mars 2023

Dr Natalia Ollus

Europeiska institutet för kriminalpolitik (HEUNI)

HEUNI

Innehåll

1.

**Arbetskrafts-
exploatering: vad
är det?**

2.

Begrepp

3.

**Hur bekämpar
Norden
exploatering?**

4.

**Exploatering och
offentliga
upphandlingar**

Frågor och
diskussion

Vad är HEUNI

HEUNI

**Europeiska institutet för
kriminalpolitik, verksamt i
anslutning till Förenta
Nationerna (HEUNI) är ett
självständigt internationellt
forsknings- och
utvecklingsinstitut i samband
med justitieministeriet och FN**

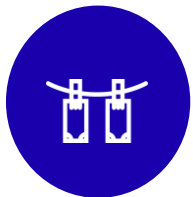
Strategiska forskningsområden

**BROTTSOFFER OCH TILLGÅNG TILL
RÄTTSSKIPNING**

**MÄNNISKOHANDEL OCH
EXPLOATERING**

EKONOMISK BROTTSLIGHET

FÖRETAGENS SOCIALA ANSVAR

HEUNI

**SUSTAINABLE
DEVELOPMENT GOALS**

HEUNIs forskning om människohandel 2009–2022

Trafficking for sexual exploitation (2009)

Work on any terms – labour exploitation and forced labour (2011)

Restaurant and cleaning sectors and guidance re recruitment and employment practices (2013/2014)

Links between sham marriage and human trafficking (2016)

The role of ferry companies in the Baltic Sea region in preventing human trafficking (2016)

Forced flexibility and forced labour; exploitation as corporate crime – Natalia Ollus' PhD (2016)

The costs of assisting victims of trafficking in the Baltic countries (2017)

An unknown future – assessing the law on assistance to victims of trafficking (2018)

Guidance to companies and employers re exploitation in subcontracting chains (2018)

Trafficking in children in Finland (2019)

Restricted agency, control and exploitation - Minna Viuhko's PhD (2019)

The business model of labour exploitation (2019)

Unseen victims – gender-based violence against migrant women (2020)

Navigating through your supply chains – tool to prevent labour exploitation (2020)

Uncovering labour exploitation: an investigation tool for police (2020)

UNODC Issue Paper: Trafficking in persons and marriage (2020)

Multiagency cooperation models to prevent exploitation (2021)

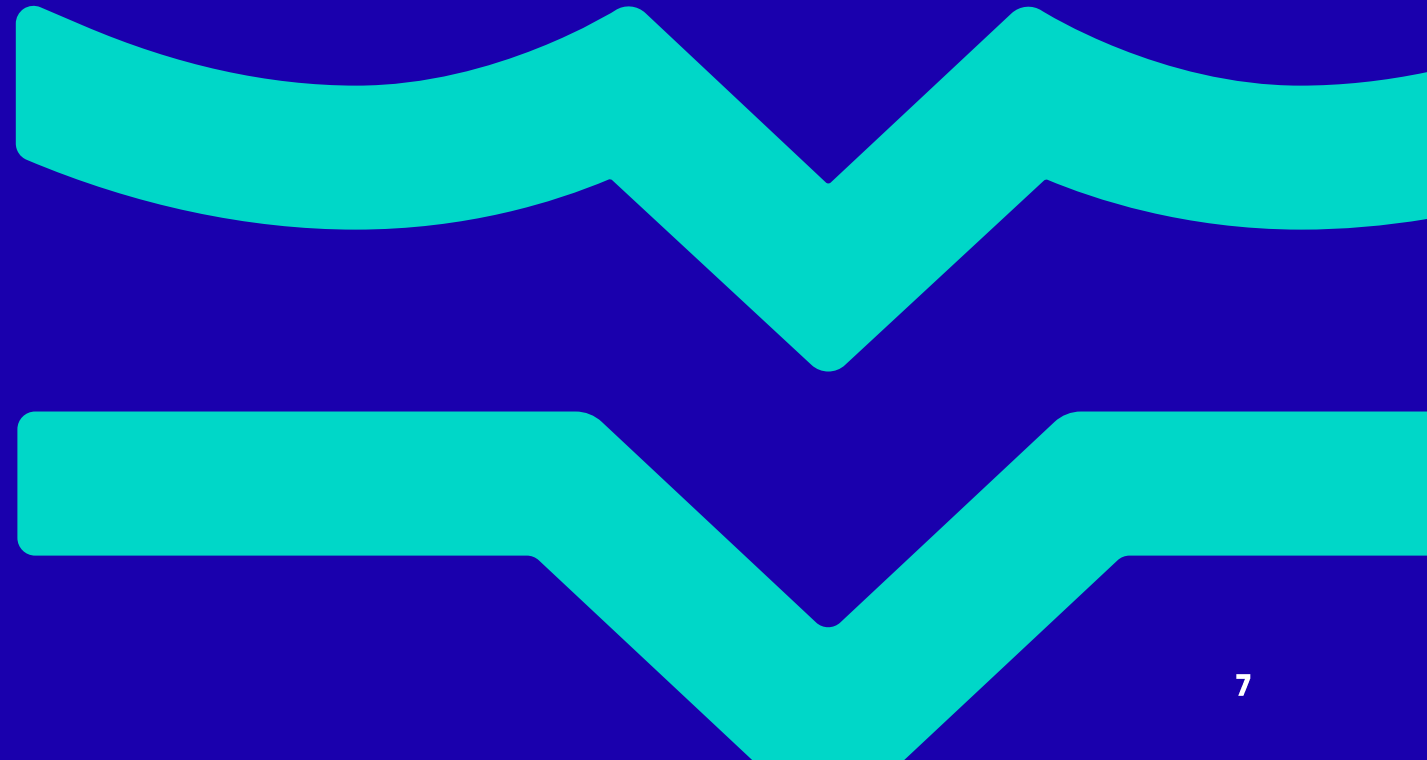
Employment services for victims of trafficking (2021)

Labour exploitation and public procurement: a guide (2021)

Overview of developments against labour exploitation in Finland (2022)

Arbetskraftsexploatering: vad är det?

Anställda i nepalesiska restauranger utnyttjades – par står åtalade för människohandel

Publicerad 07.02.2023 15:02.

Man jobbade i flera år utan lön och hotades med våld – nu misstänker polisen grov människohandel, men offret litade först inte på polisen

PUBLICERAD 03.09.2020 - 06:07.

manaden.

Resturangägare i Lahtis åtalas för människohandel - offren arbetade 12 timmar per dag utan lediga dagar

PUBLICERAD 13.07.2020 - 19:49. UPPDATERAD 14.07.2020 - 13:22

Arbetsledare fälld för människohandel i Lillkyro

En arbetsledare från Kirgizistan dömdes på måndagen till fängelse för bland annat människohandel av Österbottens tingsrätt. Enligt domstolen hade han värvat 26 landsmän till arbete vid ett trävaruföretag i Lillkyro, där arbetsförhållandena påminde om tvångsarbete.

År 2013 dömdes en arbetsledare vid ett växthus i Närpes till fängelse för grovt ocker. Knappt tio år senare sitter två av hans dåtida offer häktade för liknande brott. Och de här är bara två av många fall som utretts hos polisen i Österbotten de senaste åren.

Växthusföretagaren i Närpes fortfarande misstänkt för människohandel och grovt ocker – åtalsprövning väntar innan årets slut

Publicerad 16.11.2022 20:01.

Polisen: Finländskt bärföretag misstänks för människohandel – tiotals thailändska bärplockare kan ha vilseletts och utnyttjats

Publicerad 03.10.2022 15:34.

Barn tvingades jobba för massageföretag – polisen misstänker människohandel

Publicerad 15.02.2023 10:52.

Exploatering

Påtryckning som rör arbetsförhållandena

**För låga
löner
betalas**

Umgänge med andra
människor förhindras

Löner innehålls

Identitetsbevis beslagtas

Alltför stora eller olagliga rekryteringsavgifter tas ut

Sexuellt våld eller hotelser **Fysiskt våld eller hot**

**Kvälls-, övertids- och veck-
oslutstillägg betalas inte**

Arbetstagarens rörelsefrihet begränsas

Utnyttjande av utländska arbetare i Finland

- De flesta utnyttjade arbetare har ett tillstånd att arbeta i Finland → arbetstillstånd eller asylsökandes rätt att arbeta
- Få tillhör facket
- Sektorer:
  - Servicesektorn (restauranger, städning)
  - Byggarbete och skeppsbyggnad
  - Säsongsarbete
  - Jordbruk, trädgårdsodling
  - Bärplockning (skogsbär)
  - Vissa industrier
- Offer från Asien, Östeuropa, Mellanöstern, också våra grannländer
- **Offer och förövare ofta från samma bakgrund/ethnicitet**

Ett strukturellt problem

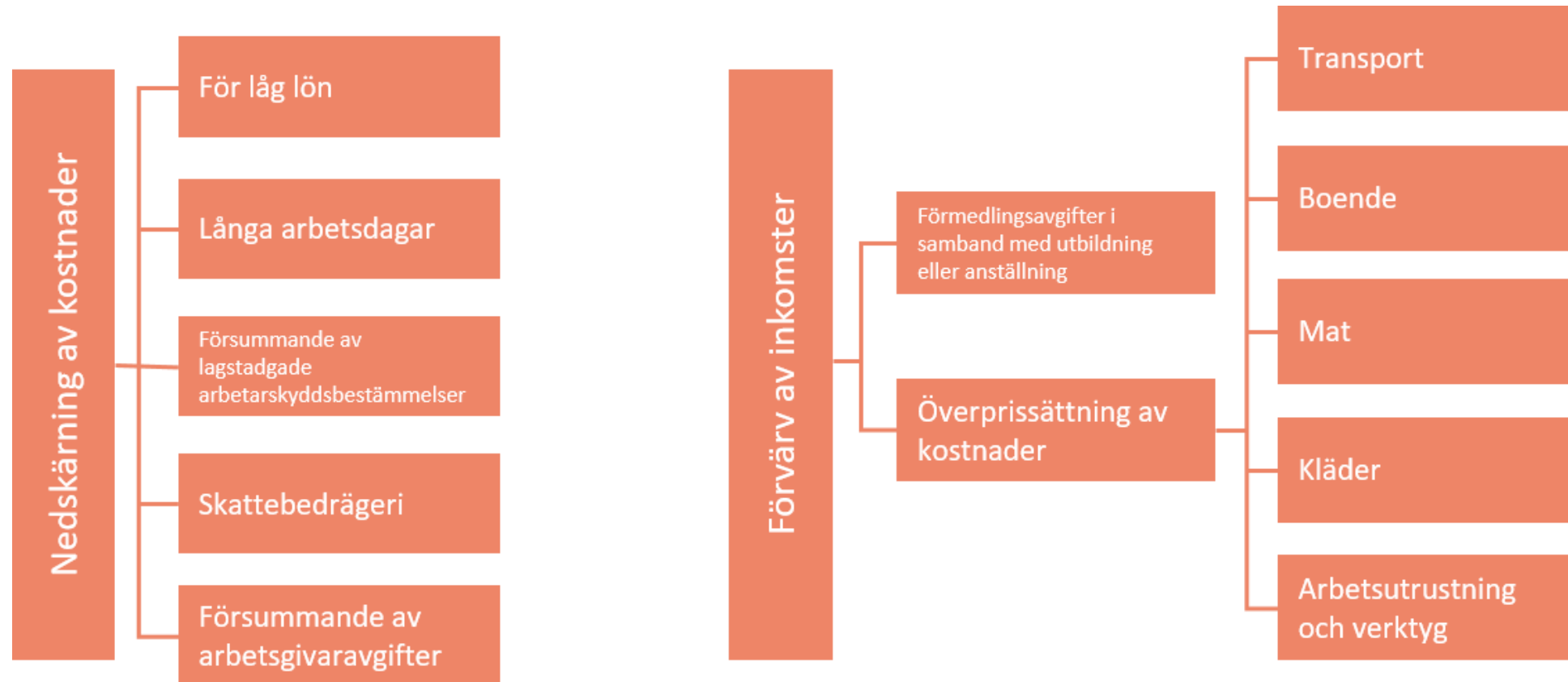
- Avsikten är att få ekonomisk vinning → medvetna, systematiska handlingar
- Arbetskraftsexploatering: låg risk, hög vinst
- Utländska arbetare med sårbarhetsfaktorer (skuldsättning, ovisshet, brist på alternativ)
- Legala strukturer används för att gömma gråa och illegala aktiviteter (underleverans, utskickade arbetare, **egenanställning** etc.)
  - Komplexa underleverantörsled underlättar exploatering längst ut i kedjan

Den exploateringsbaserade företagsmodellen

(Jokinen & Ollus 2019)

Begrepp

Norges strategi mot arbeidslivskriminalitet 2021

[Strategi mot arbeidslivskriminalitet \(2021–\) - regjeringen.no, s. 6](#)

- Skatte- og avgiftskriminalitet – overtredelse av skatteloven, skatteforvaltningsloven, skattebetalingsloven og merverdiavgiftsloven
- Trygdesvindler – mottak av trygd samtidig som det arbeides svart, eller mottak av trygd med grunnlag i et fiktivt arbeidsforhold
- Grove regnskaps- og bokføringsovertredelser – uriktige og mangelfulle regnskap og bruk av fiktiv/uriktig dokumentasjon
- Grove brudd på arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven
- **Utnytting av arbeidskraft i strid med lov og avtale**
- Svindel med arbeidsmarkedstiltak
- Korrupsjon
- Utroskap – ulovlig tapping av selskaper
- Konkurskriminalitet
- Hvitvasking
- Valutasmugling
- Ulovlig grensekryssende vareførsel
- **Menneskehandel og tvangsarbeid**
- Grove bedragerier – bestillingsbedragerier, fakturasvindler, bedragerier mot finansnæringen
- Uriktige eller falske opplysninger og dokumentasjon til offentlig myndighet – herunder bruk av falsk identitet og registrering av uriktig
- informasjon i offentlige registre
- Overtredelse av utlendingsloven – bruk av ulovlig arbeidskraft

Olika begrepp – samma sak?

Norge & Sverige

Brunovskis & Ødegård, 2019, 49
[20732.pdf \(fafo.no\)](#)

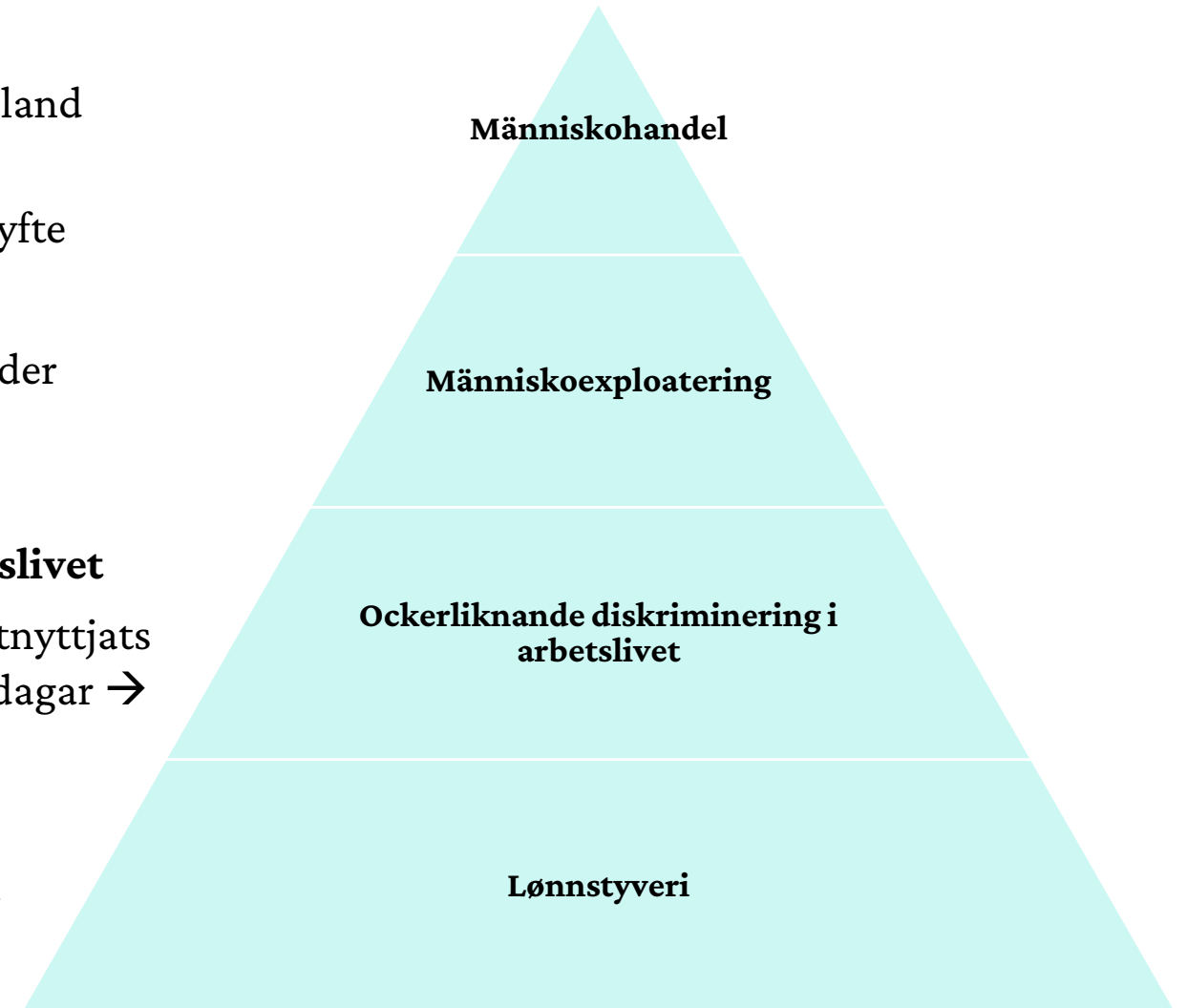
Finland

Straffrättsligt ramverk i de nordiska länderna

- **Människohandel**, inkl. för tvångsarbetsändamål
  - Norge & Danmark 2002 – Sverige 2002/2004 – Finland 2004
  - 3 delmoment: gärningssätt – metod - utnyttjandesyfte
- Sverige 2018: **Människoexploatering**
  - Utnyttjande av en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri.
- Danmark 2022: **Menneskeudnyttelse**
- Finland 2004: **Ockerliknande diskriminering i arbetslivet**
  - Om arbetstagarens oförstånd och tanklöshet har utnyttjats för att betala en dålig lön och utkräva långa arbetsdagar → *diskrimineringsgrund krävs*
- Norge 2022: **Lønnstyveri**
  - Att otillbörligt undanhålla eller återkräva lön av en arbetstagare.

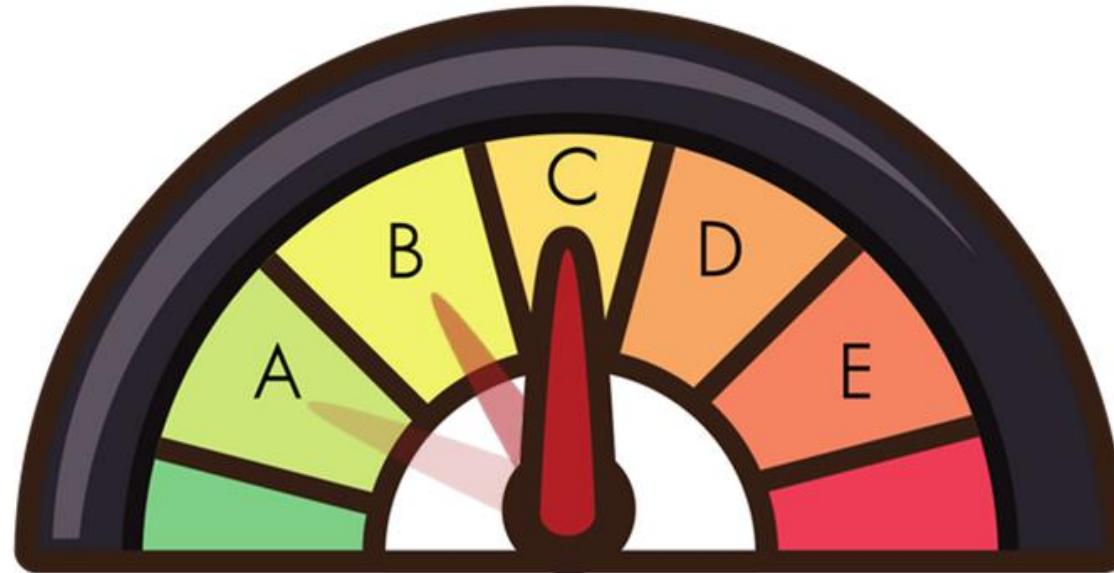

Utnyttjandet som ett kontinuum

MÄNNISKOVÄRDIGT ARBETE

Arbetsförhållandena är i linje med internationella standarder, ILO:s konventioner och nationell lagstiftning.

ALLVARLIGT UTNYTTJANDE OCH MÄNNISKOHANDEL

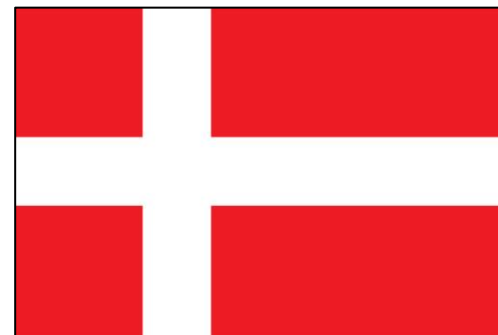
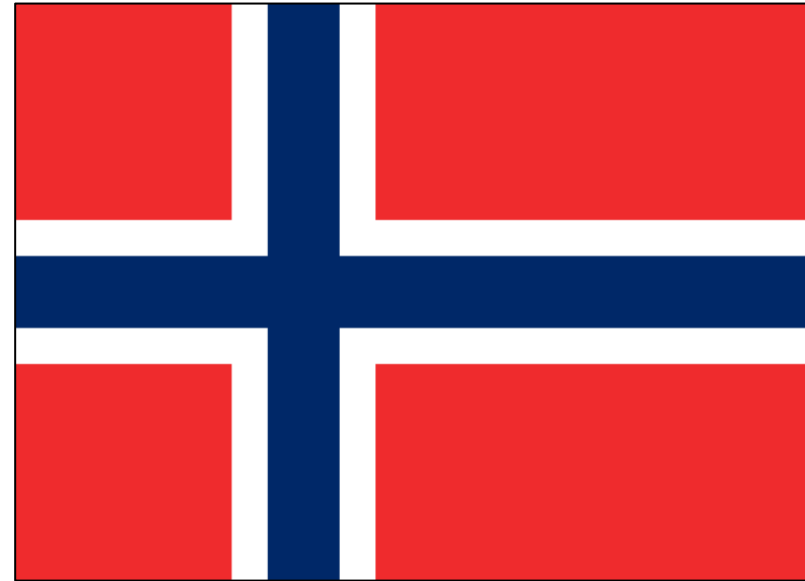
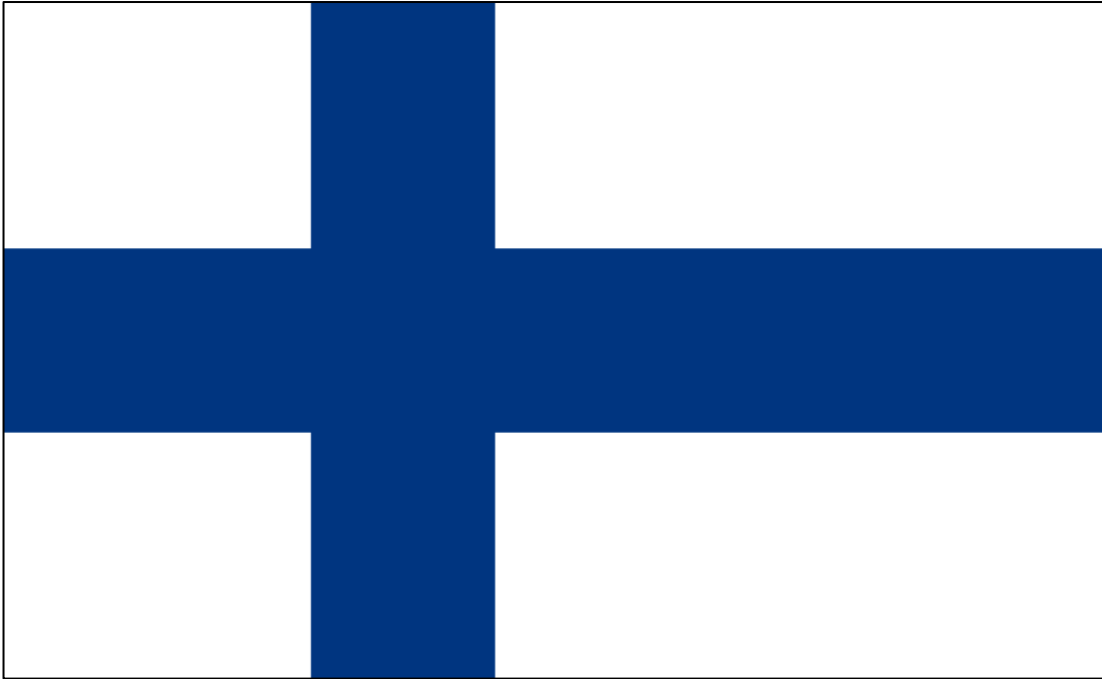
Kränkningar av de mänskliga rättigheterna och arbetstagarnas rättigheter.

Hur bekämpar Norden exploatering?

Nordiska landskampen...

Finland

+ PLUS

- Exploatering en prioritet sedan 2004
- Flera nationella strategier mot grå ekonomi → nationell strategi mot exploatering 2023
- Mycket rättspraxis → bred förståelse av tvångsarbete & parallella brottsrubriceringar
- Arbetskyddets mandat att granska utländska arbetares arbetsvillkor
- Polisens nationella specialgrupp för människohandel och relaterade brott
- Kunskapsgrund: obunden Nationell Rapportör med mandat att rapportera till Riksdagen samt HEUNIs forskning sedan 2008
- Nationellt hjälpsystem & civilsamhället, främst Brottsofferjouren

- MINUS

- Brist på strukturellt samarbete (för personifierat)
- Brist på långsiktiga resurser
- Hjälp för offer som inte uppfyller människohandelsdefinitionen

HEUNI

Norge

+ PLUS

- Starkt fokus på arbetslivskriminalitet
- Strukturellt samarbete tack vare A-krim – centren
- Mycket resurser
- Relativt bra hjälp för offer för människohandel
- Lønnstyveri – brottet ett intressant tillägg

- MINUS

- Fokus på staten som offer för ekonomisk brottslighet, inte utländska arbetare som brottsoffer
- Avsaknad av parallella brottsrubriceringar
- Få rättigheter för offer som inte definieras som människohandel
- Snäv GDPR-tolkning
- Polisens bortfall ur A-krim-samarbetet

Sverige

+ PLUS

- Människoexploatering-rubriceringen viktigt tillägg
- Regional koordinering; i princip finns hjälp för offer
- Delegationen för arbetslivskriminalitet och nationell strategi mot arbetslivskriminalitet

- MINUS

- Avsaknad av politisk prioritering; svenska modellen bidragit till exploatering?
- Arbetsmiljöverket saknar mandat att kontrollera arbetsvillkor; ingen kontrollerar lönen för utländska arbetare som inte tillhör facket
- Väldigt litet fokus på arbetskraftsexploatering; sexuellt utnyttjande varit politiskt viktigare
- Hög tröskel för människohandel och människoexploatering; väldigt litet rättspraxis

Danmark

+ PLUS

- Tidigt fokus på social dumping → myndighetsgemensamt arbete sedan 2012
- Myndighedsgruppe mod tvangsarbejde 2011
- CMM (Center mod Menneskehandel) aktiv aktör
- Företagens roll beaktades tidigt (exempel inom städbranschen)
- Menneskeudnyttelse – brottet sedan 2022

- MINUS

- Starkt fokus på människohandel för sexuella ändamål
- Avsaknad av politisk prioritering för att motverka exploatering
- Strikt uppfattning av människohandel för tvångsarbetsändamål – löser menneskeudnyttelse problemet?
- Avsaknad av rättspraxis
- Fast-track programmet möjliggör exploatering?

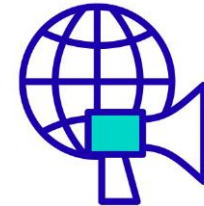
Åtgärder i Finland 2019–2023

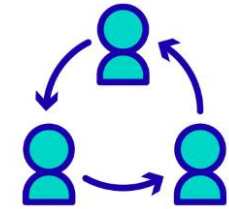
- **Nationell strategi** mot bekämpning av grå ekonomi och ekonomisk brottslighet 2020–2023
- **Nationell handlingsplan mot människohandel** (03/2021)
- **Nationell strategi mot arbetskraftsexploatering** (2023)

- **Specialiserad polisenhet** (01/2021)
- Fler **arbetsskyddsinspektörer** med fokus på utländska arbetare (02/2021)
- **Nationell koordinator** mot människohandel (1/2020)

- Aktioner mot **exploatering av utländsk arbetskraft**, tex:
  - Utlänningslagen (2021)
  - Lönegarantilagen (2023)
  - Arbetsskyddets övervakningslag (2023)

- Arbetsgrupp för att utveckla **lagstiftning för att hjälpa offer för människohandel och boende** (2020–2022)
- **Information till utländska arbetare** som kommer till Finland (2022)

Exploatering och offentliga upphandlingar

Varför bör offentliga upphandlare beakta risken för exploatering?

- Delaktighet i utnyttjande och/eller människohandel:
  - **Utstationerade arbetstagare**
  - **Underleverans- och rekryteringsarrangemang**
  - **Skrivbordsbolag**
  - **Tvingat eller falskt entreprenörskap (eng. bogus self-employment)**
- Dåligt rykte, säkerhetsfrågor:
  - Om det uppstår problem i upphandlingen
  - Kan leda till allvarliga kvalitets- och säkerhetsproblem → ekonomiska förluster.
- På grund av offentligt status och offentliga medel:
  - Ansvar att agera etiskt
  - Visa exempel och vara föregångare i ansvarsfrågor

1. OFFENTLIG BESTÄLLARE

Finländsk aktör inom byggbranschen

Lämnade inte in någon utredning till TE-byrån om de centrala villkoren i arbetet för en utländsk arbetstagare.

2. UNDERLEVERANTÖR 1

Utländskt företag som inte har egna arbetstagare.

Företaget har "rena papper" och kan fylla i de uppgifter som krävs enligt beställaransvaret.

3. UNDERLEVERANTÖRER 2A & 2B

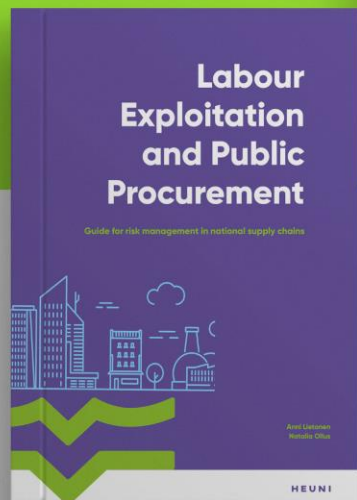
Utländskt byggföretag som har utstationerade arbetstagare i Finland.

Lön 4 euro i timmen

*(mindre än hälften av branschens minimilön);
För övertidstimmar hade man inte betalat förhöjd lön;
Inga söndagstillägg hade betalats;
Arbetstagarna hade ingen lagstadgad vilotid.*

HEUNIs guide för offentliga upphandlare – del av den nationella strategin för offentlig upphandling

Del I – Bakgrund

Del II – Hållbara upphandlingar och ansvarsfullhet under upphandlingens processer

Del III – Instruktioner för vad göra vid misstanke om exploatering

[Download the guide here](#)

Exploatering bekämpas då

1. Beställaren vet vem som arbetar och på vilka villkor samt om aktören följer lagstiftningen i Finland i fråga om försäkringar, löner, arbetstillstånd och skatter
2. Arbetstagarna känner till sina rättigheter och hur och var de vid behov kan få hjälp
3. Arbetstagarna kan tryggt anmäla problem utan att detta orsakar dem problem
4. Arbetets beställare och avtalspartner vet vad utnyttjande innebär och förstår dess eventuella kopplingar till andra brott samt vet hur de ska reagera om misstankar uppstår.

Riskbedömning

- Sysselsätter den offentliga upphandlingen utländska personer/tillfällig arbetskraft med **bristfälliga språkkunskaper** eller som har en **svag ställning på arbetsmarknaden** och som inte känner till den finländska arbetsmarknaden, kollektivavtalet i branschen och/eller sina andra rättigheter?
- Sysselsätter den offentliga upphandlingen utländska personer/tillfällig arbetskraft som arbetar **via utländska eller finländska bemanningsföretag** eller en **lång underleveranskedja** från arbetskraftsintensiva branscher med låg utbildnings- och lönenivå?
- Sysselsätter den offentliga upphandlingen **egenanställda** eller **självständiga yrkesutövare** som arbetar genom olika **faktureringsföretag** och befinner sig i en utsatt ställning eller som har en svag förhandlingsposition på arbetsmarknaden
- Har man i en viss typ av upphandlingar eller i fråga om vissa leverantörer eller deras underleverans **upprepade gånger upptäckt brister?**
- Har man i vissa branscher i konkurrensutsättningen **systematiskt observerat stora skillnader mellan anbudspriser eller ovanligt billiga anbud?**
- Genomförs arbetet i upphandlingsavtalen av utländska personer/tillfälligt anställda **personer som inte är direkt synliga för den övriga personalen eftersom arbetet genomförs utanför officiella arbetstider eller på en avlägsen plats?**
- Skaffas tjänster från andra branscher, där det till exempel enligt medier, studier, medborgarorganisationers rapporter eller andra aktörer **har förekommit svartarbete, lönedumpning, arbetsrelaterat utnyttjande eller människohandel?**

Fyra steg i ansvarsfulla offentliga upphandlingar

- Utvärdera riskerna, inkl. i underleverantörsleden
- Definiera målsättningarna och tillsätt tillräckliga resurser
- Beakta lagstiftningen och normerna för ansvarsfullhet i offentliga upphandlingar
- Sätt konkurrens- och avtalskriterier samt hur dessa bekräftas
- Övervaka villkoren och definiera påföljder för avtalsbrott samt reparerande åtgärder

Om du misstänker exploatering? (exempel från Finland)

Nödsituationer: om det förekommer ett akut hot mot arbetstagarens liv eller hälsa → ring nödcentralen / gör en polisanmälan

Om det inte är akut, men du misstänker exploatering → Utvärdera situationen och fråga råd från hjälpsystemet för offer för människohandel, FFC:s rådgivningstjänst för invandrare eller Brottsofferjouren

Utnyttjande av arbetskraft - Rikosuhripäivystys (riku.fi)

Om avtalsleverantören gör sig skyldig till missbruk → tipsa arbetarskyddsförvaltningen, skatteförvaltningen, polisen, konkurrens- och konsumentverket.

Om du misstänker att leverantören inte följer avtalsvillkoren → be att arbetarskyddsmyndigheterna genomför en arbetarskyddsinspektion

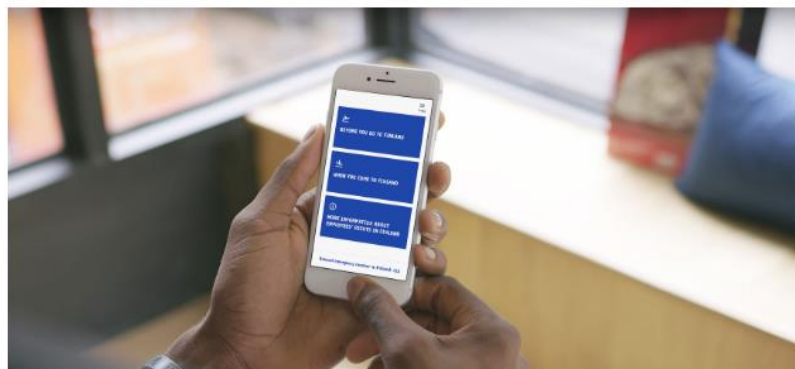
Nya finska applikationer

Mobilapplikationen Work Help Finland

Mobilapplikationen Work Help Finland är avsedd för utländska arbetstagare som kommer till Finland eller som befinner sig i Finland.

Genom applikationen får du information om dina rättigheter och skyldigheter som arbetstagare i Finland. I applikationen hittar du också de viktigaste instanserna som erbjuder hjälp om du mistänker att du har blivit illa bemött.

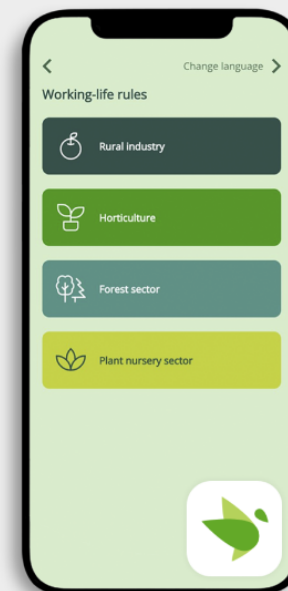

HEUNI

Hermes- applikationen berättar om arbetslivets spelregler

Ladda ner mobilappen från din egen appbutik.

HEUNI 2018

HANDBOK FÖR FÖRETAG OCH ARBETSGIVARE OM RISKHANTERING SÄRSKILT I UNDERLEVERANSKEDJOR

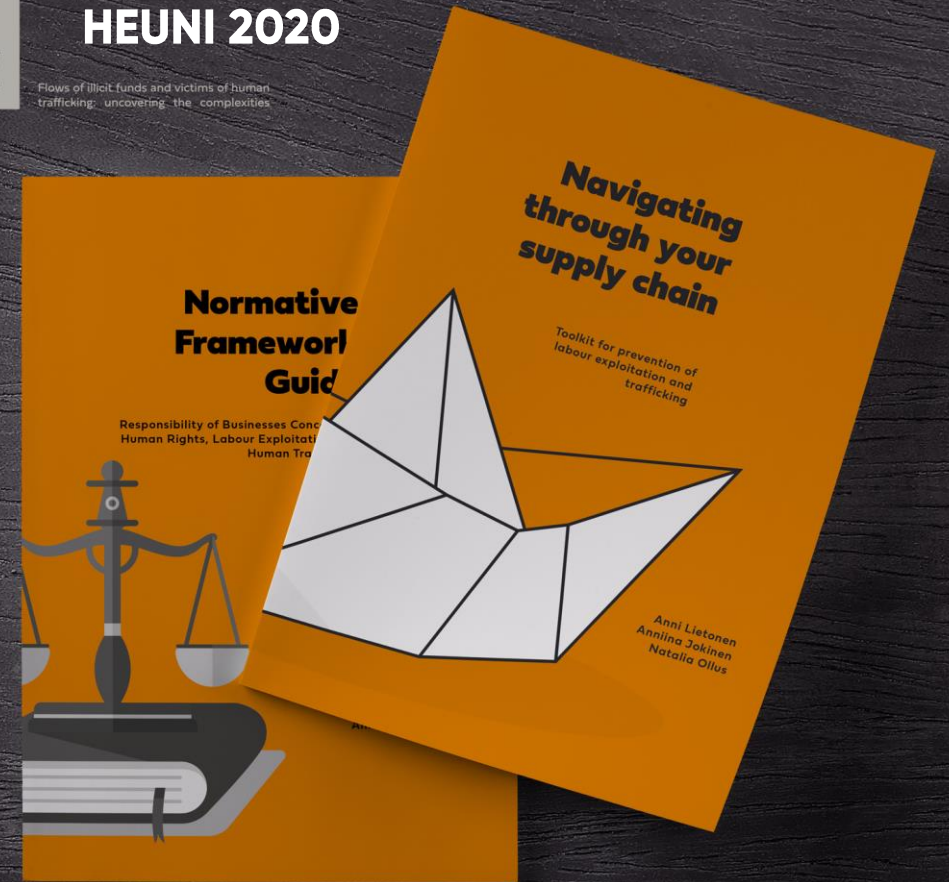

HUR FÖREBYGGA UTNYTTJANDE
AV ARBETSKRAFT OCH
MÄNNISKOHANDEL I FINLAND

HEUNI 2020

Flows of illicit funds and victims of human trafficking: uncovering the complexities

heuni

EUROPEAN INSTITUTE FOR CRIME PREVENTION AND CONTROL

Project funded by the European Union's Internal Security Fund — Police

Ansvarsfull rekrytering: social- / hälsovård & jordbruk

HEUNI 2023

Nya rekommendationer om ansvarsfullhet stöder arbetsgivare i internationella rekryteringar inom social- och hälsovården

arbets- och näringsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet
15.2.2023 10.33 **PRESSMEDDELANDE**

När internationella rekryteringar blir vanligare inom social- och hälsovården, är det viktigt att säkerställa att arbetsgivarna har tillräcklig kompetens för att sköta rekryteringarna på ett ansvarsfullt sätt. Rekommendationerna om ansvarsfullhet till stöd för rekryteringen främjar beaktandet av etiska aspekter och motverkar riskerna för utnyttjande av

arbetskraften.

[Nya rekommendationer om ansvarsfullhet stöder arbetsgivare i internationella rekryteringar inom social- och hälsovården - Arbets- och näringsministeriet \(tem.fi\)](https://tem.fi)

HEUNI 2022

ANSVARFULL REKRYTERING OCH FÖREBYGGANDE AV ARBETSRELATERAT UTNYTTJANDE

Kännetecknen på exploatering

Iakttä, lyssna och försök vinna arbetstagarnas förtroende. Arbetstagare som råkat ut för exploatering vågar kanske inte berätta vad de upplevt. De kommer kanske från ett land där man inte kan lita på arbetsgivare och myndigheter.

Varningssignaler

- Arbetstagarna har alltid med sig en tredje part, en ledsagare eller en "kompistolk". Det finns en person som sköter alla deras ärenden och som alltid vill vara med när du talar med dem.
- Arbetstagaren verkar nervös, ger flummiga svar, undviker vissa samtalsämnen och ger konstiga förklaringar eller det verkar som om någon har gett anvisningar för hur arbetstagaren ska bete sig.
- Arbetstagaren har varit länge i Finland, men kan inte språket och känner inte kulturen.
- Arbetstagaren vet inte hur man utträtt ärenden, vet till exempel inte i vilken bank lönekontot finns och har ingen uppfattning om sin rätt till företagshälsovård.
- Många arbetstagare har uppgett samma kontaktinformati-

on och samma kontaktperson för eventuella nödsituationer. Det kan vara fråga om en aktör som utnyttjar arbetstagarna.

- Arbetstagaren uppvisar fysiska tecken på misshandel.
- Arbetstagaren verkar undernärd, smutsig eller inåtvänd, har alltid samma kläder eller saknar utrustning.

Du kan ställa följande frågor till arbetstagaren:

- Var hörde du om jobbet?
- Har du betalat för att komma till Finland?
- Har du varit tvungen att låna pengar till exempel för att kunna betala avgifterna för ansökan om arbetstillstånd?
- Hur mycket och till vem betalar du för boende och mat?
- Vem ska kontaktas i en nödsituation?

https://tyonantajat.fi/images/tiedostot/ajankohtaista/Ansvarsfull_rekrytering_checklist_2022_002.pdf

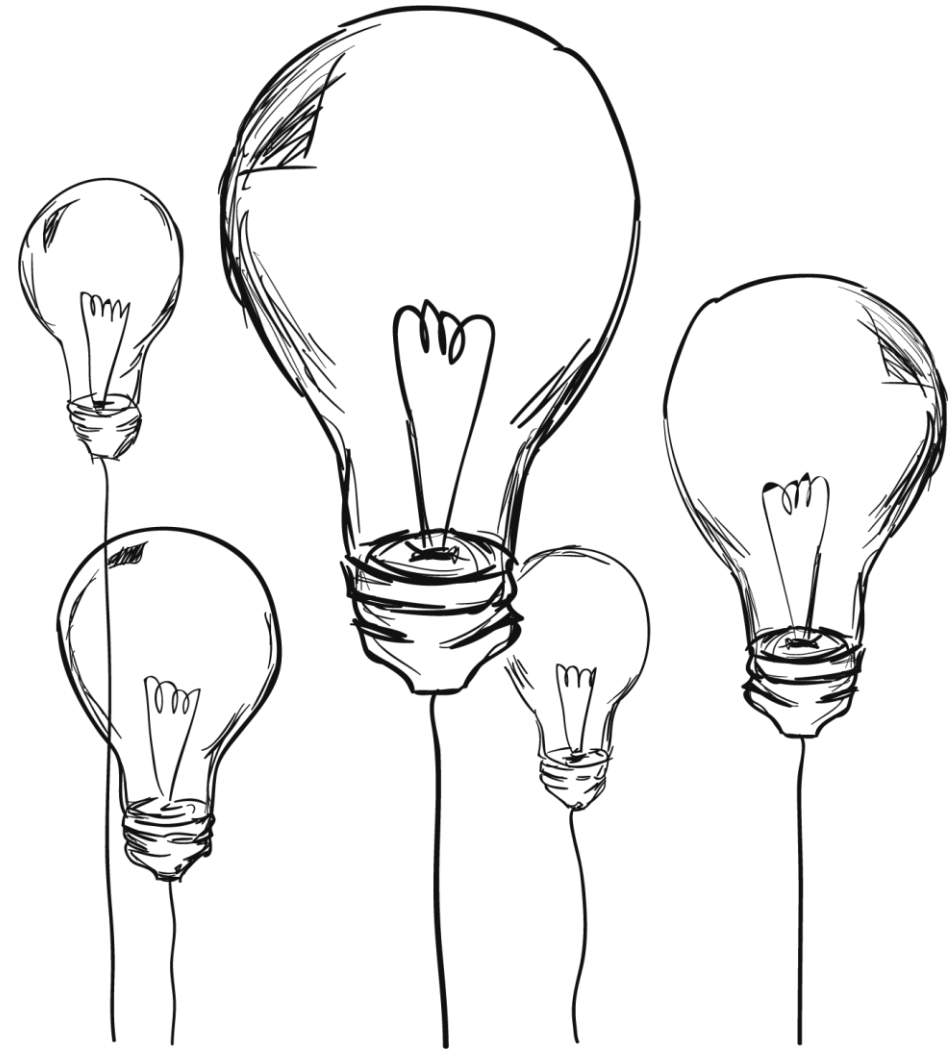
Same-same or different? Nordic approaches to preventing labour exploitation, webinar 24.3.2023

<https://link.webropolsurveys.com/S/DBCACD6AFF4D0C78>

- **Nordic approaches to the prevention of labour exploitation - Policies in Denmark, Finland, Norway, and Sweden** Dr Marlene Spanger, Associate Professor, Aalborg University, Denmark
- **Analysis of police investigations of human trafficking for forced labour and human exploitation in Sweden** Dr Isabel Schoultz, Associate Professor, Head of Department, Department of Sociology of Law, Lund University, Sweden
- **How come Finland has so many more criminal court cases and convictions for labour exploitation compared to the other Nordic countries?** Anniina Jokinen, Senior Programme Officer, HEUNI, Finland
- **On the emergence of a new framework for understanding labour relations and the fight against work related crime**, Dr Synnøve Økland Jahnsen, Researcher, Fafo, Norway
- **Conclusions and recent policy developments in the Nordic countries**, Dr Natalia Ollus, Director, HEUNI, Finland

Frågor eller kommentarer?

Tack!

Natalia Ollus

natalia.ollus@om.fi

 [@NataliaOllus](https://twitter.com/NataliaOllus)

 [natalia-ollus](https://www.linkedin.com/in/natalia-ollus)

 [@heuni_institute](https://twitter.com/heuni_institute)

 [@heuni_institute](https://www.facebook.com/heuni_institute)

 www.heuni.fi

HEUNI

The European Institute for
Crime Prevention and Control,
affiliated with the United Nations

